

Сумський державний педагогічний університет
імені А.С.Макаренка

НН інститут педагогіки і психології

Кафедра психології

ЗАТВЕРДЖУЮ

Директор Навчально-наукового Інституту
педагогіки і психології

проф. С.М. Кондратюк
(підпис) (ініціали та прізвище)

« 28 » серпня 2020 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Психологія релігії

(назва навчальної дисципліни)

галузь знань 05 соціальні та поведінкові науки
(шифр і назва галузі знань)

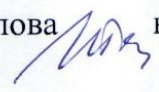
спеціальність 053 психологія
(шифр і назва)

освітня-програма/програми Практична психологія Першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти
(назва)

Мова навчання українська

Погоджено науково-методичною комісією
НН Інституту педагогіки і психології

«28»серпня 2020 р

Голова к. психол. н., доц. Тарасова Т.Б.
(ПІБ, науковий ступінь, вч. звання)

Суми – 2020

Розробники:

Пасько Катерина Миколаївна, к. філос. н., доцент, доцент кафедри психології

Робоча програма розглянута і схвалена на засіданні кафедри психології
Протокол № 1 від « 27 » серпня 2020 р.

Завідувач кафедри

Кузікова С.Б. д. психол. н., професор

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 3	бакалавр	вибіркова	
		Рік підготовки:	
3-й		3-й	
Семестр			
5-й		5-й	
Лекції			
28 год.		4 год.	
Практичні, семінарські			
26 год.		6 год.	
Лабораторні			
Самостійна робота			
64год.		108 год.	
Консультації:			
2 год.	2 год.		
Вид контролю: залік			
Загальна кількість годин - 120			

1. Мета вивчення навчальної дисципліни

Метою навчальної дисципліни Психологія релігії є ознайомлення студентів із особливостями суб'єктивного в релігії: релігійністю індивіда в його соціальних зв'язках, перш за все у функціональних; мотивами і установками, що обумовлюють релігійні уявлення; станами свідомості; релігійною поведінкою і діями; релігійними відносинами (всередині спільноти, із зовнішнім світом).

Основними завданнями вивчення дисципліни Психологія релігії є ознайомлення з проблемами структури і типології релігійного досвіду та його обумовленості, вивчення ролі релігійних станів і актів у поведінці особистості, порушення проблеми звернення до совісті, дослідження релігійних позицій, досвіду, розвитку, а також почуття провини і шкодування.

2. Передумови для вивчення дисципліни

Курс «Психологія релігії» вимагає актуалізації міждисциплінарних знань із «Психології», «Загальної психології», «Соціальної психології», «Філософії», «Релігієзнавства» наявності сформованої загальнопсихологічної бази знань.

3. Результати навчання за дисципліною

Очікувані результати навчання навчальної дисципліни	
Після успішного вивчення навчальної дисципліни студент зможе:	
РН1	Знати основні поняття, особливості релігії в психологічній науці, основні етапи історичного розвитку і становлення психології релігії; особливості впливу релігії на психологічну характеристику етносів.
РН2	Вміти викласти сутність наукового підходу до досліджень психології релігійного досвіду.
РН3	Оволодіти основними підходами до вивчення психології віруючих; визначати специфіку та особливості методики досліджень у психології релігії; орієнтуватись у проблематиці її сучасних розробок.
РН4	Вміти надати віковій і соціально-психологічній характеристиці особистості і груп, що сприймають релігійні вірування; визначити психологічні аспекти релігійних ритуалів і культів.

PH5	Скласти психологічну характеристику основних типів особистості, схильних до релігійності, що мають релігійний досвід.
------------	---

4. Критерії оцінювання результатів навчання

Шкала ЄКТС	Критерії оцінювання навчальних досягнень студента
А	<p>Надаються повні і змістовні відповіді на всі теоретичні питання курсу. Студент демонструє знання матеріалу, його розуміння, орієнтацію в широкому полі питань з етнопсихології, знайомство з сучасною науковою літературою. Відповіді на додаткові запитання чіткі, правильні, показують знання та ерудицію студента.</p> <p>Практичні та самостійні завдання виконано в повному обсязі, дано відповіді на всі питання. Матеріал, викладено логічно, послідовно, без помилок, при цьому виявлено здатність студента диференціювати, інтегрувати знання. Студент вільно формулює висновки та узагальнення, самостійно застосовує знання в конкретних ситуаціях вирішення етнопсихологічних проблем.</p>
В	<p>Надається достатньо повна і змістовна відповідь на всі запитання курсу. Студент показує знання і розуміння матеріалу, знайомство з основною науковою літературою з проблем етнопсихології. Відповіді на додаткові питання загалом вірні. Наявні несуттєві зауваження та незначні помилки у виконанні запропонованих завдань.</p>
С	<p>Матеріал викладається логічно, послідовно. У роботі зі складання реферативних повідомлень або оформлення презентації є незначні помилки, при цьому студент не знає деяких визначень з предмету, але може диференціювати, інтегрувати знання.</p>
Д	<p>Відповіді на теоретичні питання курсу викладені уривчасто, знання основних тем є поверховим. Відповіді на додаткові питання не завжди правильні, формальні та поверхові. Не дотримано вимог щодо змісту та оформлення завдань з практичних занять. Завдання виконано у повному обсязі, проте наявні суттєві помилки та недоліки.</p>
Е	<p>Теоретичні питання розкрито не повністю. Студент знає і розуміє тільки основний матеріал, який викладає спрощено і неповно, припускається окремих</p>

	суттєвих помилок. При відповідях на запитання щодо опанування програми студент почувається невпевнено, збивається, припускається помилок, не має потрібних знань.
F	Студент надає відповіді із суттєвими помилками, демонструє поверхове знання і розуміння основного матеріалу, спрощено і непослідовно та механічно викладає матеріал з допущенням істотних помилок. Студент допустив помилки при складанні реферативних повідомлень, в оформленні презентації.
FX	На запитання студент не може дати задовільних відповідей, припускається грубих помилок або характер відповідей дає підставу стверджувати, що особа неправильно розуміє зміст матеріалу. Повна невідповідність змісту роботи вимогам або робота запозичена, підготовлена не самостійно. Курс не опановано, необхідне його повторне проходження.

Розподіл балів

Приклад для заліку

Поточний контроль										Разом	Сума
РОЗДІЛ 1					РОЗДІЛ 2						
Т 1.1	Т 1.2	Т 1.3	Т 1.4	тест	Т 2.1	Т 2.2	Т 2.3	Т 2.4	тест		
Поточний контроль										74	100
5	10	10	10	4,5	10	5	10	5	4,5		
Контроль самостійної роботи										26	
2	4	4	4		4	2	4	2			

Т 1.1, Т 1.2 ... Т 2.4 – теми розділів

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
		для екзамену, заліку, курсового проекту (роботи), практики
90 – 100	A	відмінно
82 - 89	B	добре
74 - 81	C	
64 - 73	D	задовільно
60 - 63	E	
35-59	FX	
1 - 34	F	незадовільно з можливістю повторного складання незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

5. Засоби діагностики результатів навчання

Поточний та підсумковий контроль проводяться відповідно до вимог Положення «Про порядок оцінювання знань студентів у Європейській кредитно-трансферній системі (ЄКТС) організації освітнього процесу», затвердженого вченою Радою СумДПУ імені А.С.Макаренка (протокол №7 від 23.02.2015). Для поточного контролю використовуються форми: опитування та виступи на практичних заняттях, активна участь в обговоренні теоретичних питань, тестування за розділами, підготовка презентації з проблемних питань дисципліни.

Форма підсумкового контролю – залік.

6. Програма навчальної дисципліни

6.1. Інформаційний зміст навчальної дисципліни

Розділ 1. Історичні етапи формування психології релігії як самостійної дисципліни.

Тема 1. Психологія релігії як галузь наукового знання.

Міждисциплінарність психології релігії; її відношення до загальної психології і релігієзнавства. Специфіка психології релігії і її взаємозв'язок із філософією релігії, соціологією релігії, антропологією релігії. Предмет, об'єкт дослідження психології релігії, її педологічні основи. Джерела релігії та релігійності людини. Класифікація релігій. Структура психології релігії. Сучасні дослідження релігійної свідомості. Основні методи психології релігії.

Тема 2. Виникнення і особливості становлення психології релігії (кінець ХІХ – початок ХХ ст.).

Умовність виділення «психологічних» теорій релігії, їх інтегрованість в контекст соціально-філософського знання. Становлення психології релігії як галузі релігієзнавства; аналіз релігії в працях В.Вундта, Т.Рібо, Т.Фірнуа, У.Джеймса, Е.Д.Старбека, Дж.А.Леута. Основні напрями в психології релігії. Проблеми релігії, висвітлені у психоаналізі (З.Фрейд, К.Юнг), гуманістичній психології (Е.Фромм, А.Маслоу, Р.Ассаджолі), біхевіоризмі (У.Кеслер, У.Уеллс, Д.Траут), екзистенційній психології (Л.Бінсвангер, В.Франкл, Р.Мей, М.Босс), «психології самості» (Е.Еріксон, Д.Віннікот, А.Різутто), у транс персоналістів (С.Гроф, К.Уилер). Компаративний підхід (М.Фортес, Дж.М.Карстерс, М.Арджайл). Психологія релігії в Україні. Представники релігійної філософії в Україні були І.М. Скворцов, В. Карпов, П.П. Кудрявцев, О.М. Новицький, Й.Г. Михневич, П.С. Авсенєв, С.С. Гогоцький, П.І. Ліницький, Д.І. Богдашевський, П.Д. Юркевич та ін.

Тема 3. Психологічні аспекти осягнення релігії представниками психоаналітичного напрямку (З. Фрейд, К. Юнг, Е. Фромм).

Релігія у психоаналітичному напрямку З.Фрейда. Поняття «табу», «тотем», «архаїчна спадщина», «сліди пам'яті». Причини виникнення релігійного почуття. Релігія і сучасність. Роль і значення релігії у ХХ-ХХІ столітті. Зв'язок психоаналізу з теологією К.Г.Юнга. Поняття «архетип», «колективне несвідоме». Психологічні причини виникнення норм релігії. Вплив психологічних типів на психологію молитви.

Питання психології релігії в контексті гуманістичного психоаналізу Е.Фромма. Поняття «релігія». Проблема авторитарної і гуманістичної релігії. Психотерапевтична функція релігії.

Тема 4. Психологія релігії в контексті основних напрямків сучасної психології (К. Роджерс, С. Гроф, Е. Еріксон, В. Франкл, Г. Оллпорт та ін.).

Гуманістична психологія. Мотиви поведінки - прагнення до актуалізації, самовираження. Терапевтичний процес як процес зростання, духовного прозріння особистості. Пошук власного Я. А.Маслоу - холістично-динамічна теорія. Пікові переживання.

Трансперсональна психологія С.Грофа. Акценти на метапотреби і метацінності. Психосинтез Р.Ассаджіоллі. Внесок східних духовних традицій у трансперсональну психологію. Внесок Т.Лірі, Р.Метцнера, Р.Олперта у дослідження містичних станів за допомоги психофармакологічних методів. Психоделічний досвід. Практики особистісного духовного зростання сучасної трансперсональної психології.

Психоісторія Е.Еріксона. Криза ідентичності. Логотерапія В.Франкла. Пласти цінностей: цінності творчості, переживання, відношення. Совість. Г.Оллпорт - релігія як найсуб'єктивніший вияв людського духу. Суперечливі форми релігійної орієнтації: зовнішня і внутрішня.

Розділ 2. Релігійні феномени в психології релігії.

Тема 5. Феномен релігійної віри в психології релігії.

Богословський, філософський та релігієзнавчий підхід до вивчення феномену віри. Віра з позиції інтелектуальних теорій, емоційної теорій, вольових теорій. Форми вияву релігійної віри. Релігійний екстаз. Зміст та вияви релігійного фанатизму.

Тема 6. Релігійні почуття.

Почуття у контексті психології. Релігійне почуття у дослідженнях філософів, психологів, богословів. Сутність та особливості релігійного почуття. Властивості релігійних почуттів: амбівалентність, полярність, активність, інтенсивність, глибина, тривалість. Структурованість та динаміка

релігійного почуття: емоція страху, елементи телепатії, практичність і утилітарність релігійного почуття.

Тема 7. Психологічні особливості релігійної молитви.

Класифікація молитов за Ф.Хайлером. Молитва як психотерапевтична практика. Психотерапевтичні аспекти молитви. Співставлення категорій: переживання-молитва-діяльність. Роль молитви у світі переживань людини. Психологічне значення молитви, сповіді, медитації.

Тема 8. Сучасні проблеми психології релігії.

Джерела психологічної інформації в релігієзнавстві. Психологічні аспекти взаємовідношень в системі: суспільство – релігійні організації – особистість. Культура і релігійний досвід (проблема визначення ступеня обумовленості змісту релігійного досвіду впливом культурного середовища). Співвідношення норми і патології у сучасному і традиційному суспільстві. Можливості психологічної діагностики релігійної особистості. Проблема витоків і джерел релігійних почуттів. Проблема особливості релігійних почуттів. Проблема закономірностей релігійного досвіду та форм його вияву. Механізми виконання релігією психотерапевтичних функцій. Перспективи розвитку психології релігії.

6.2. Структура та обсяг навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	Усього	у тому числі					Усього	у тому числі				
		Лекції	Практ.	Лабор.	Конс.	Самост.р		Лекції	Практ.	Лабор.	Конс.	Самост. робота
РОЗДІЛ 1. ПСИХОЛОГІЯ РЕЛІГІЇ ЯК ГАЛУЗЬ НАУКОВОГО ЗНАННЯ												
Тема 1.1. Психологія релігії як галузь наукового знання.	9	2	2			5	14	2	2			10
Тема 1.2. Виникнення і особливості становлення психології релігії (кінець XIX – початок XX ст.).	18	4	4			10	20					20

Тема 1.3. Психологічні аспекти досягнення релігії представниками психоаналітичного напрямку (З. Фрейд, К. Юнг, Е. Фромм).	18	4	4			10	22		2			20
Тема 1.4. Психологія релігії в контексті основних напрямків сучасної психології (К. Роджерс, С. Гроф, Е. Еріксон, В. Франкл, Г. Оллпорт та ін.).	18	4	4			10	22	2				20
РОЗДІЛ 2. РЕЛІГІЙНІ ФЕНОМЕНИ В ПСИХОЛОГІЇ РЕЛІГІЇ												
Тема 2.1. Феномен релігійної віри в психології релігії.	18	4	4			10	10					10
Тема 2.2. Релігійні почуття.	13	4	2			7	10					10
Тема 2.3. Психологічні особливості релігійної молитви.	15	4	4			7	12		2			10
Тема 2.4. Сучасні проблеми психології релігії.	9	2	2			5	8					8
Усього годин	120	28	26		2	64	120	4	6		2	108

Теми лекційних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1.1	Психологія релігії як галузь наукового знання.	2	2
1.2	Виникнення і особливості становлення психології релігії (кінець XIX – початок XX ст.).	4	
1.3	Психологічні аспекти осягнення релігії представниками психоаналітичного напрямку (З. Фрейд, К. Юнг, Е. Фромм).	4	
1.4	Психологія релігії в контексті основних напрямків сучасної психології (К. Роджерс, С. Гроф, Е. Еріксон, В. Франкл, Г. Олпорт та ін.).	4	2
2.1	Феномен релігійної віри в психології релігії.	4	
2.2	Релігійні почуття.	4	
2.3	Психологічні особливості релігійної молитви.	4	
2.4	Сучасні проблеми психології релігії.	2	
Разом		28	4

Теми практичних (семінарських) занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1.1	Психологія релігії як галузь наукового знання.	2	2
1.2	Виникнення і особливості становлення психології релігії (кінець XIX – початок XX ст.).	4	
1.3	Психологічні аспекти осягнення релігії представниками психоаналітичного напрямку (З. Фрейд, К. Юнг, Е. Фромм).	4	2
1.4	Психологія релігії в контексті основних напрямків сучасної психології (К. Роджерс, С. Гроф, Е. Еріксон, В. Франкл, Г. Олпорт та ін.).	4	
2.1	Феномен релігійної віри в психології релігії.	4	

2.2	Релігійні почуття.	2	
2.3	Психологічні особливості релігійної молитви.	4	2
2.4	Сучасні проблеми психології релігії.	2	
Разом		26	6

7. Рекомендовані джерела інформації

Основні:

1. Вундт В. Психология народов. – М.: Изд-во Эксмо, 2002. – 864 с.
2. Дюркгайм Е. Первісні форми релігійного життя: Тотемна система в Австралії. – К.: Юніверс, 2000. – 424 с.
3. Зенько Ю.М. Психология и религия. 2-е изд., испр. и доп. / Ю.М. Зенько –СПб.: Речь, 2009. –552с. Режим доступа: <http://www.razym.ru/naukaobraz/istoriya/217019-porova-ma-kritika-psihologicheskoy-apologii-religii.htm>
4. Изард К. Е. Психология эмоций: Пер. с англ. – СПб.: Питер, 2001. – 464с.
5. Карагодіна О. Релігія як соціально-психологічне явище. Академічне релігієзнавство: Підручник / За наук. ред. проф. А. Колодного. – К.: Світ Знань, 2000. – 519 с.
6. Лубський В.І., Предко О.І. Психология релігії: Підручник і хрестоматія. – Ч.1.: Київ: «Центр учбової літератури», 2004. – 208 с.
7. Матласевич О.В. Психология релігії: Навч. посіб. / О.В. Матласевич. – Острог: Вид-во Нац. Ун. «Острозька академія», 2012. –350с.
8. Москавець В. Психология релігії. – К.: Вид-во: Ліра-К, 2020. – 192 с.
9. Пивоваров Д. В. Социодцентрические религии : монография / Д. В. Пивоваров. — Москва : Издательство Юрайт, 2020. — 137 с.
10. Предко О.І. Психология релігії: Підручник. – К.: Академвидав, 2008. – 344 с.
11. Річинський А. В. Проблеми української релігійної свідомості. – Вид. 3-тє. – Тернопіль, 2002. – 448 с.
12. Смирнова (Дубова) Е. Т. Введение в религиозную психологию: Учеб. пособ. – Самара: Издательский Дом «Бахрах». – М., 2003. – 160 с.

Додаткові:

1. Белорусов С. А. Презентация модальности: религиозно-ориентированная психотерапия // Московский психотерапевтический журнал. 2007, № 3 (54), С. 185-192.
2. Березанцев А. Ю. Психосоматические аспекты религиозного опыта // Психиатрия и религия на стыке тысячелетий: Сборник научных работ. Т. 4. – Харьков, 2006, С. 19-22.

3. Василюк Ф. Е. Переживание и молитва. Опыт общепсихологического исследования. – М.: Смысл, 2005. – 191 с.
4. Грановская Р. М. Психология веры. – СПб.: Речь, 2004. – 576 с.
5. Зенько Ю. М. Психология религии. – СПб.: Речь, 2009. – 552 с.
6. Зенько Ю. М. Психолого-педагогические выводы из христианского определения личности // Служба практической психологии в системе образования. Вып. 11. – СПб.: СПБАППО, 2007, С.21-25.
7. Зенько Ю. М. Развитие антропологических идей Б. Г. Ананьева в комплексном описании человека // Ананьевские чтения – 2007. – СПб.: 2007, С. 82-84.
8. Зенько Ю. М. Современная психология и святоотеческий духовный опыт // Служба практической психологии в системе образования. Вып. 9. – СПб.: СПБАППО, 2005, С. 105-110.
9. Зенько Ю. М. Христианское определение понятия и феномена личности // Служба практической психологии в системе образования. Вып. 10. – СПб.: СПБАППО, 2006, С. 108-112.
10. Сапина Е. А., Соколова Е. В. Особенности детско-родительских отношений в сектантской семье // Журнал практического психолога. 2000, № 8-9.
11. Склярова Т. В. Понятие воли в педагогике, психологии, богословии. Возрастные кризисы как опорные точки развития воли в ребенке // Вестник Православного Свято-Тихоновского гуманитарного университета. Сер. IV. Педагогика. Психология. 2005, № 1, С. 114-133.
12. Храмова К. В., Азаматов Д. М. Самосознание современной молодежи с различной религиозной ориентацией. – Уфа: РИО БашГУ, 2006. – 112 с.

**8. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення,
використання яких передбачає навчальна дисципліна
(за потребою)**

1. Підручники з психології релігії.
2. Практикуми з психології.
3. Словники та енциклопедії з психології.
4. Зображувальна наочність – схеми та таблиці.
5. Відео наочність.
6. Фрагменти документальних фільмів.
7. Мультимедійні презентації.
8. Роздатковий матеріал з психодіагностичних методик.
9. Тестові завдання для комп'ютерного контролю.